

УДК 351.83

Шубалий О. М., д.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗРОСТАННЯ РЕАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ У ПРИКОРДОННОМУ РЕГІОНІ

У статті вивчено тенденції зміни реальної заробітної плати у Волинській області та запропоновано перспективні напрями підвищення її рівня.

Ключові слова: номінальна заробітна плата, реальна заробітна плата, доходи населення, тенденції, домогосподарства.

Shubalyi O.

TRENDS AND PROSPECTS FOR REAL WAGE GROWTH IN THE BORDER REGION

The article states that raising wages is an important task posed by representatives of legislative and executive power at different levels of government.

The purpose of the study is to study the trends of changes in nominal and real wages in the applied separate border region – the Volyn region, identifying problem points and developing proposals for raising the level of real wages.

According to the results of the comprehensive analysis it was revealed that Ukraine is significantly behind the neighboring countries of Poland and Belarus on the basis of the average monthly salary, and the level and trends of its change to a large extent depend on the overall economic situation in the country and region. It was revealed

that during the period of economic crises and instability there was a decrease in the level of real wages, as well as a decrease in the share of wages in the total resources of households in the Volyn region.

Taking into account the above, it can be stated that raising the level of real wages in the coming years is possible due to:

- gradual increase of the minimum wage, but only on the basis of real economic opportunities, in order not to provoke an increase in inflation;

- intensification of social dialogue at the level of territorial, sectoral and local tripartite socioeconomic councils in order to explore the opportunities and take into account the interests of all parties: employers, employees and public authorities at the appropriate levels in the negotiation process;

- ensuring economic growth in the country as a whole, and especially in the border regions, which requires additional measures for the economic stimulation of the creation and development of joint productions in the border area in order to stop the flow of labor migration in neighboring countries;

- simplification of the process of attraction of foreign investments and creation of joint ventures in the border regions, provided that the investor guarantees the payment of a decent wage level and attraction of local hired employees;

- activating the activity of newly created territorial communities in stimulating business development and increasing employment rates, especially in rural areas, as well as strengthening control over the activities of existing business entities to prevent payment of «shadow» wages.

Key words: nominal wages, real wages, incomes, tendencies, households.

Шубальый А.М.

ТЕНДЕНЦИИ ИЗМЕНЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РОСТА РЕАЛЬНОЙ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ В ПОГРАНИЧНОМ РЕГИОНЕ

В статье изучено тенденции изменения реальной заработной платы в Вольнской области и предложены перспективные направления повышения ее уровня.

Ключевые слова: номинальная заработная плата, реальная заработная плата, доходы населения, тенденции, домохозяйства.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Підвищення рівня заробітної плати є важливим завданням, яке ставлять перед собою представники законодавчої та виконавчої влади на різних рівнях управління, адже воно зачіпає інтереси зайнятого населення, значною мірою визначає добробут населення країни чи окремого регіону загалом. Вивчення тенденцій зміни заробітної плати та пошук шляхів підвищення її реального рівня є також

важливою науковою та практичною проблемою, особливо для прикордонних регіонів, де працездатне населення має альтернативу трудової міграції в європейські країни з порівняно вищим рівнем оплати праці.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вивченням проблем підвищення рівня заробітної плати в Україні та її регіонах в різні роки займалися багато вітчизняних науковців, зокрема протягом останніх років можна виділити праці таких учених: Білоус І. І., Борейко В. І., Дубовська О. В., Коваль О. П., Кравченко О. О., Маринченко І. В., Носова Є. А., Ревко А. М., Топішко І. І., Харазішвілі Ю. М., Хаустова Є. Б. та ін. [1–4; 6; 7; 11–14]. Важливою проблемою, на яку звертають увагу науковці протягом останніх років є «гінзація» заробітної плати, а також зменшення рівня реальної заробітної плати в умовах зростання інфляції та обезцінення національної валюти. Проблема забезпечення достойного рівня заробітної плати тісно пов'язана з проблемою трудової міграції населення, а також безпосередньо впливає на розвиток прикордонних регіонів нашої країни. Оскільки спостерігається різка диференціація в рівнях заробітної плати, наприклад у Волинській області та у регіонах сусідньої Польщі, що є основним каталізатором трудової міграції. Тому ці та ряд інших пов'язаних проблем потребують подальшого вивчення та розробки заходів щодо підвищення рівня заробітної плати у прикордонних регіонах.

Цілі статті. Ціль статті полягає у вивченні тенденцій зміни показників номінальної та реальної заробітної плати на прикладні окремого прикордонного регіону – Волинської області, виявлення проблемних моментів та розробка пропозиції щодо підвищення рівня реальної заробітної плати.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На початковому етапі аналізу проведено порівняння зміни середньомісячної заробітної плати в Україні та в сусідніх Польщі та Білорусі за 2000–2015 рр. (рис. 1).

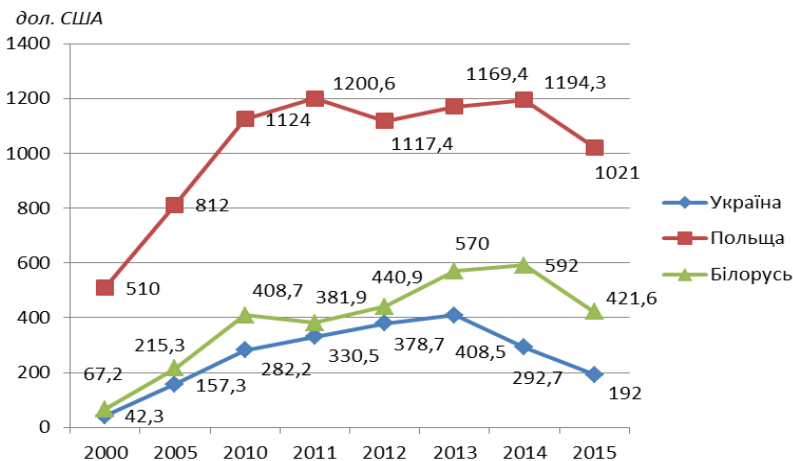

Рис. 1. Порівняння зміни середньомісячної заробітної плати в Україні, Польщі та Білорусі за 2000–2015 рр. *

* авторська розробка за даними джерела: [10]

Як бачимо, середньомісячна заробітна плата в нашій країні протягом усього періоду залишалася найнижчою порівняно з країнами найближчими сусідами. Хоча у 2000, 2011–2012 рр. цей показник наближався до рівня Білорусі. Також слід зазначити, що якщо у 2012–2013 рр. рівень середньомісячної зарплати в Польщі був у 3 рази більшим, то у 2015 році він став у 5 разів більшим. Навіть у сусідній Білорусі середньомісячна заробітна плата протягом 2014–2015 рр. була у 2 рази більшою, ніж в Україні. Тобто такі тенденції опосередковано підтверджують той факт, що рівень добробуту в сусідніх країнах є значно вищим, що спонукає населення прикордонних регіонів до трудової міграції на тривалий період. Тоді як місцеві промислові підприємства, особливо у літній період, відчувають потребу в кваліфікованій робочій силі. Також значною проблемою є зростання трудової міграції молоді.

Надалі важливо вивчити загальні тенденції номінальної заробітної плати у Волинській області за 2000–2016 рр. (рис. 2).

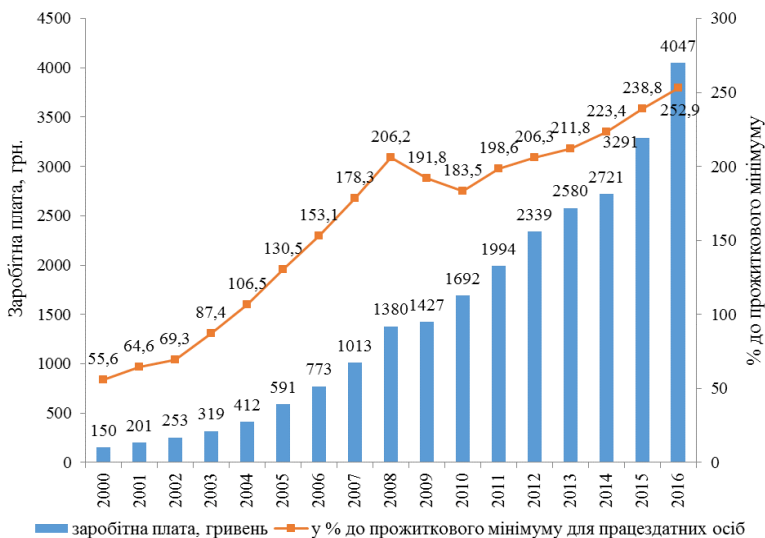

Рис. 2. Динаміка номінальної заробітної плати у Волинській області за 2000–2016 рр. *

* побудовано автором на основі даних джерел: [8; 9]

Як бачимо, рівень номінальної заробітної плати протягом останніх понад як 15 років значно збільшився – з 150 грн. у 2000 році до 4047 грн. у 2016 році (або у 27 разів). При цьому спостерігається рівномірне щорічне зростання рівня заробітної плати. Як позитивний момент можна також відзначити паралельне зростання співвідношення між рівнем заробітної плати та рівнем прожиткового мінімуму. При цьому, після 2004 року забезпечено переважання середньомісячної заробітної плати у Волинській області над рівнем прожиткового мінімуму. Тільки у 2009–2010 рр. відбулося незначне зменшення цього співвідношення через негативні наслідки світової економічної кризи. Загалом у 2016 році середньомісячна заробітна плата становила 252,9% від прожиткового мінімуму у цьому періоді, тоді як у 2000 році це співвідношення було на рівні 55,6%.

Оскільки купівельна спроможність заробітної плати зменшується через вплив інфляційного чинника, доцільно порівняти

темпи росту номінальної та реальної заробітної плати у Волинській області за 2002–2016 рр. (рис. 3).

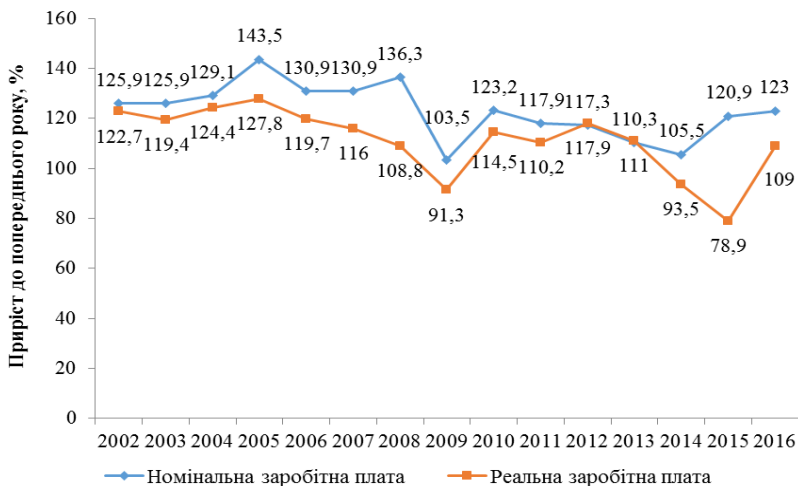

Рис. 3. Порівняння темпів росту номінальної та реальної заробітної плати у Волинській області за 2002–2016 рр. *

* побудовано автором на основі даних джерел: [8; 9]

Протягом усього періоду відбувалося зростання номінальної заробітної плати – найбільше у 2005 році економічного пожвавлення (143,5%), найменше у кризовому 2009 році (103,5%). Децю іншою є ситуація щодо зміни реальної заробітної плати, яка загалом нагадує тенденцію зміни номінальної заробітної плати, але на значно нижчому рівні. Тільки у відносно економічно стабільних 2012–2013 роках рівні номінальної та реальної заробітної плати практично збіглися і становили, відповідно 117% та 111%. Різке падіння реальної заробітної плати до рівня нижче 100% було характерне для кризових 2009, 2014–2015 рр. Як позитив можна відмітити тенденції стабілізації економіки у 2016 році, що дозволило забезпечити позитивне зростання як номінальної (на 23%), так і реальної (на 9%) заробітних плат у Волинській області.

Тому надалі доцільно детальніше вивчити тенденції зміни реальної заробітної плати у Волинській області за місяцями у 2016 році (рис. 4).

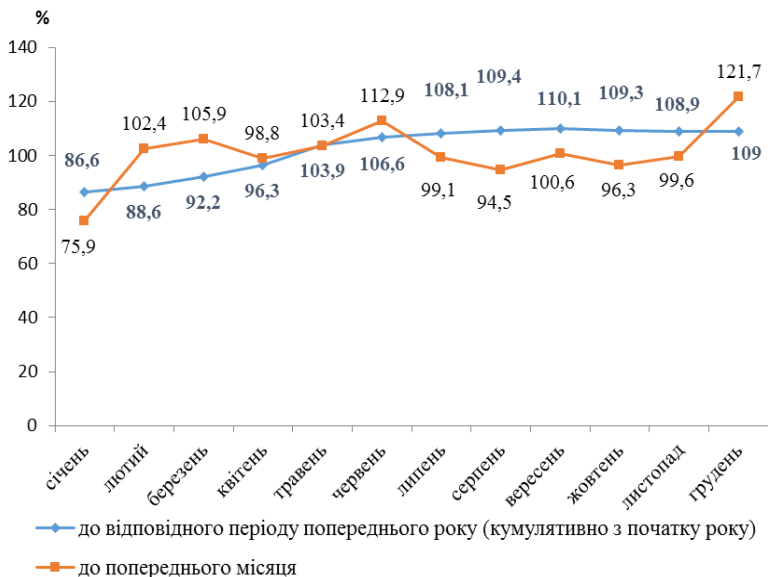

Рис. 4. Темпи росту реальної заробітної плати у Волинській області за місяцями у 2016 році *

* побудовано автором на основі даних джерел: [8; 9]

У першому півріччі 2016 року спостерігалось різке збільшення темпів реальної заробітної плати до відповідного періоду минулого року – з негативних 86,6% у січні до позитивних 106,6% у червні. До кінця року цей показник стабілізувався на рівні 108-110%, що підтверджує сталість позитивних тенденцій у 2016 році. Якщо аналізувати зміну реальної заробітної плати до попереднього місяця, то найбільший її приріст припав на лютий-червень, досягнувши 112,9% в останньому місяці. Після цього, навіть відбулося незначне зниження реальної заробітної плати у липні-серпні до рівня нижчого за 100%, що пояснюється певним зниженням економічної активності суб'єктів господарювання у літній період відпусток.

Важливе значення в умовах економічної кризи має забезпечення своєчасної виплати заробітної плати. Тому надалі вивчено динаміку заборгованості з виплати заробітної плати у Волинській області станом на 1 січня 2000–2017 рр. (рис. 5).

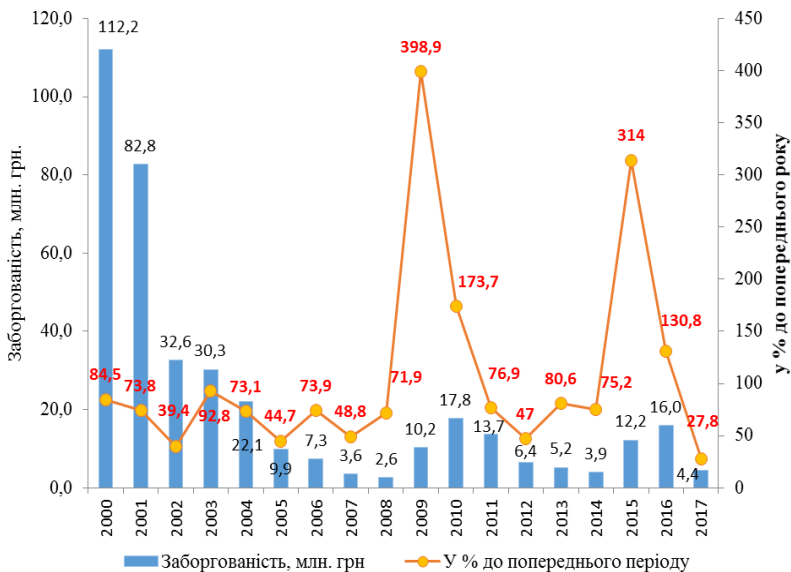

Рис. 5. Динаміка заборгованості з виплати заробітної плати у Волинській області станом на 1 січня 2000-2017 рр. *
* побудовано автором на основі даних джерел: [8, 9]

Загалом у довгостроковому періоді спостерігається значне зменшення заборгованості з виплати заробітної плати у Волинській області після 2000–2011 рр., яка у 2008 році досягнула свого мінімуму – 2,6 млн. грн. Надалі після розвитку фінансово-економічної кризи заборгованість різко зросла у 2009 році у 4 рази (до 10,2 млн грн.). Наступне різке підвищення заборгованості відбулося у кризовому 2014 році. Але після певного пожвавлення економіки у 2015–2016 рр. забезпечено різке зниження заборгованості по зарплаті до 4,4 млн грн станом на 1 січня 2017 року.

Заробітна плата на теперішній час є основною доходів домогосподарств регіону загалом. Тому важливо вивчити зміну питомої ваги заробітної плати у сукупних ресурсах в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у Волинській області за 1999–2015 рр. (рис. 6).

Рис. 6. Зміна питомої ваги заробітної плати у сукупних ресурсах в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у Волинській області за 1999–2015 рр. *

* побудовано автором на основі даних джерел: [8; 9]

Протягом аналізованого періоду відбувалося поступове зростання сукупних ресурсів в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство з 378 грн у 1999 році до 5400 грн. у 2015 році, або у понад 14 разів, що значною мірою пов’язується із протіканням інфляційних процесів через фінансово-економічну нестабільність та незахищеність національної валюти. Прикметно, що протягом періоду економічної стабілізації частка заробітної плати у сукупних ресурсах домогосподарств постіно збільшується, що було характерним для періодів 1999–2003 рр., 2005–2008 рр., 2011–2012 рр. Тому в умовах економічної кризи важливо, щоб держава на національному рівні забезпечувала адекватне підвищення рівня мінімальної заробітної плати для забезпечення принаймні мінімального рівня добробуту працівників.

Першим кроком у цьому напрямі стало значне підвищення рівня мінімальної заробітної плати починаючи з 1 січня 2017 року до 3200 грн, але різкі підвищення рівнів оплати праці та соціальних виплат в нашій країні, як правило, стають каталізатором підви-

щення рівня інфляції. І за підсумками 2017 року очікується рівень інфляції близько 15%.

Також важливим завданням, яке ставлять перед собою органи влади національного та регіонального рівня, є усунення такого явища як виплата не облікованої або «тіньової» заробітної плати. За оцінками експертів це дозволило б збільшити показник офіційної заробітної плат не менш як на 20%. В теперішній час до роботодавців у прикордонних регіонах, зокрема Волинської області, приходить розуміння, що лише через підвищення рівня заробітної плати та покращення умов праці можна зменшити потік трудової міграції до сусідніх країн та залучити на роботу найманих працівників необхідної кваліфікації. Але тенденції до зростання заробітної плати характерні переважно для промислових і будівельних підприємств, тоді як у сфері сільського господарства, торгівлі та громадського харчування, а також у секторі державного управління не спостерігається різкого покращення ситуації.

Висновки. Отже, результати комплексного аналізу показали, що Україна значно відстає від сусідніх Польщі та Білорусі за показником середньомісячної заробітної плати, а рівень і тенденції його зміни значною мірою залежать від загальної економічної ситуації в країні та регіоні. Адже в період економічних криз і нестабільності відбувалося зменшення рівня реальної заробітної плати. В складних економічних умовах можна позитивно оцінити зменшення рівня заборгованості з виплати заробітної плати в регіоні. Як значний негатив можна оцінити зменшення питомої ваги заробітної плати у сукупних ресурсах в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у Волинській області з 43,3% у 2012 році до 36,6% у 2015 році.

Зважаючи на викладене вище, можна констатувати, що підвищення рівня реальної заробітної плати у найближчі роки можливе за рахунок:

– поступового підвищення рівня мінімальної заробітної плати, але тільки виходячи з реальних можливостей економіки, щоб не спровокувати підвищення рівня інфляції;

– активізація соціального діалогу на рівні територіальних, галузевих та локальних тристоронніх соціально-економічних рад, щоб у процесі переговорів вивчити можливості та врахувати

інтереси усіх сторін: роботодавців, найманих працівників і органів державної влади відповідних рівнів;

– забезпечення економічного зростання в країні загалом та особливо в прикордонних регіонах, що вимагає додаткових заходів щодо економічного стимулювання створення та розвитку спільних виробництв на прикордонній території, щоб зупинити потік трудової міграції в сусідні країни;

– спрощення процесу залучення іноземних інвестицій та створення спільних підприємств у прикордонних регіонах за умови гарантування інвестором виплати достойного рівня заробітної плати та залучення місцевих найманих працівників;

– активізації діяльності новостворених територіальних громад щодо стимулювання розвитку бізнесу та збільшення рівня зайнятості, особливо у сільській місцевості, а також посилення контролю за діяльністю діючих суб'єктів господарювання для недопущення виплат «тіньової» зарплати.

1. Білоус І. І. Заробітна плата – один з інструментів фінансового забезпечення подолання бідності / І. І. Білоус // Ефективна економіка. – 2013. – №5 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_26.
2. Борейко В. І. Шляхи виведення заробітної плати з «тіні» / В. І. Борейко // Вісник економічної науки України. – 2015. – №2. – С. 3–6 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2015_2_3.
3. Гуня В. О. Заробітна плата: українські та світові реалії / В. О. Гуня, К. В. Кислиця // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. – 2016. – Вип. 18–19. – С. 24–31.
4. Дубовська О. В. Теоретичні засади заробітної плати як соціально-економічної категорії / О. В. Дубовська // Вісник ДДФА. Економічні науки. – 2014. – №2. – С. 23–32.
5. Закон України «Про оплату праці» від 24 березня 1995р. №108/95-ВР.
6. Кравченко О. О. Соціально-економічна сутність заробітної плати в сучасних умовах / О. О. Кравченко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – Серія : Економічні науки. – 2011. – №4(2). – С. 116–120.
7. Носова Є. А. Тіньова заробітна плата в Україні: причини існування та шляхи подолання / Є. А. Носова // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2013. – №2. – С. 110–115 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2013_2_17
8. Офіційний веб-сайт Волинського обласного центру зайнятості // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/vol/control/uk/index>
9. Офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Волинській області // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>

10. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Ревко А. М. Економічна сутність заробітної плати як каталізатора розвитку регіональних господарських систем / А. М. Ревко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – Серія: Економічні науки. – 2013. – №1. – С. 177–184 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2013_1_27
12. Топішко І. І. Удосконалення державного регулювання заробітної плати в контексті формування нової моделі соціально-економічного розвитку України / І. І. Топішко, Н. П. Топішко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Економіка. – 2013. – Вип. 23. – С. 108–111.
13. Харазішвілі Ю. М. Детінізація заробітних плат як чинник соціального розвитку та забезпечення економічної безпеки України / Ю. М. Харазішвілі, О. П. Коваль // Стратегічні пріоритети. – 2013. – №4. – С.38–49 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ spa_2013_4_7.
14. Хаустова Є. Б. Проблеми заробітної плати в Україні та шляхи їх вирішення / Є. Б. Хаустова, І. В. Маринченко // International scientific journal. – 2015. – №9. – С. 159–163 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2015_9_37